

Natuur.oriolus

bpost
PB-PP
BELGIE(N) - BELGIQUE

Retouradres: Natuurpunt,
Coxiestraat 11, 2800 Mechelen

VLAAMS DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR ORNITHOLOGIE | MAART 2021 | JG 87 | NR 1
NATUURPUNT | COXIESTRAAT 11 | B-2800 MECHELEN

natuurpunt
Studie

Wespen en Wespandief

1

Broedgevallen
Rode en Zwarte Wouw

18

Tweede Europese
broedvogelatlas

25

Geslaagde broedgevallen Zwarte Wouw in 2019 en 2020

Oost-Vlaanderen aan de top!

In 2019 en 2020 werden in de ruime Waasland regio in Oost-Vlaanderen enkele geslaagde broedgevallen van de Zwarte Wouw *Milvus migrans* vastgesteld. De combinatie van bossen en waterrijke gebieden langs rivieren blijkt in trek bij deze soort, en de geplande verdere natuurontwikkeling in de Schelde-, Durme- en Moervaartvallei kan de potenties daar nog verbeteren.

» Joris Everaert

» Adult mannetje Zwarte Wouw *Milvus migrans* rondvliegend nabij het nest. 15/08/2019. Moerbeke-Waas (O) (Foto: Joris Everaert).

Broedgeval in Moerbeke-Waas in 2019

In mei en juni 2019 werden verschillende waarnemingen verricht van minstens één Zwarte Wouw in en rond de bosgordel van de Moervaartvallei in Wachtebeke, Moerbeke, Lokeren en Sinaai (O). In april was daar ook een éénmalige waarneming van twee vogels. Vanaf begin juni werd samen met een paar andere ornithologen gecoördineerd gezocht naar een broedlocatie door zoveel mogelijk vliegbevingen in kaart te brengen. Eind juni kwam een tip binnen over de roep van een vermoedelijke wouw die in het voorjaar op een locatie binnen de bosgordel werd gehoord. Nadat er nabij die locatie eind juni ook met zekerheid een tweede vogel kon gezien worden, werd daar door de auteur meer gericht in enkele bospercelen gezocht naar een nest. Om belangrijke verstoring te vermijden was deze zoektocht per bosperceel beperkt in de tijd. Hoewel het zo goed mogelijk bepalen van broedzekerheid aangewezen is voor zeldzame broedvogels, moet de kans op verstoring uiteraard steeds zoveel mogelijk beperkt worden (Bijlsma 1997). Dit is noodzakelijk tijdens het volledige broedseizoen, maar we kunnen verwachten dat

Zwarte Wouw, net zoals Rode Wouw *Milvus milvus*, bijzonder gevoelig is voor verstoring aan het begin van het broedseizoen (Hustings et al. 1989).

De zoektocht leverde op 5 juli de ontdekking van het nest op in een loofbos in Moerbeke (Everaert 2019). Het nest – mogelijk een oud buizerdnest – bevond zich op ongeveer 15 m hoogte in een Wintereik, ongeveer 20 m van de bosrand. Op dat moment was één kopje zichtbaar van een naar schatting twee weken oud jong dat nieuwsgierig over de rand van het nest keek, terwijl eerst één en daarna beide oudervogels zwijgzaam net boven de boomkruinen rondjes vlogen. Enkele dagen later kon vanop afstand met telescoop ook een tweede jong worden opgemerkt.

Om verstoring te vermijden werd het nest in de daaropvolgende weken vanaf een afstand discreet opgevolgd. Naast vergiftiging is verstoring op de nestplaats immers één van de belangrijkste bedreigingen voor broedende Zwarte Wouwen. Geheimhouding is

› Twee jongen Zwarte Wouw *Milvus migrans* op het nest. 21/07/2019. Moerbeke-Waas (O) (Foto: Joris Everaert).

dus noodzakelijk. Voor de zekerheid werd beneden in het bos een cameraval geplaatst, gericht op de omgeving van de nestboom, om eventuele ongewenste situaties te kunnen vastleggen (wat gelukkig niet het geval was). Op 2 augustus waren beide jongen aan het uitvliegen, voorlopig nog in het bos zelf in de directe nabijheid van het nest. Vanaf 11 augustus konden ze rondvliegend gezien worden boven het bos en in de omgeving.

De bosgordel in de Moervaartvallei, blijkt in trek bij broedende wouwen. In 1976 werd daar in Moerbeke het eerste gekende geslaagd broedgeval van Zwarte Wouw voor Vlaanderen vastgesteld. In 2017 werd in deze bosgordel bovendien een nest gevonden van Rode Wouw waarbij één jong met succes uitvloog. Dit betrof het eerste geslaagde broedgeval van deze soort in meer dan 50 jaar in Oost-Vlaanderen (Everaert 2018). In de betreffende bosgordel en omgeving werken vzw Durme en Natuurpunt in samenwerking met o.m. de Vlaamse overheid, Provincie Oost-Vlaanderen en andere actoren aan een versterking van de natuurkerngebieden en natuurverbindingen, momenteel ook met het lopende gewestelijk RUP Moervaartvallei.

Broedgeval langs het Donkmeer in Berlare in 2020

In het voorjaar van 2020 werden door verschillende plaatselijke vogelkijkers geregeld tot twee Zwarte Wouwen waargenomen in Berlare (O). Vooral het Donkmeer droeg de voorkeur van de vogels. Na het nodige gerichte speurwerk waarbij eerst de vliegbewegingen in kaart werden gebracht, kon half juni het nest met twee jongen gevonden worden, meer specifiek in de Reservaatzone Donkmeer in beheer door de regionale natuurvereniging vzw Durme (Everaert & Crapoen 2020). Om de vogels alle kansen te geven werd ook dit broedgeval geheim gehouden. Vanaf een veilige afstand was het mogelijk om met een beperkt aantal personen de evolutie van het nest op te volgen. De twee jongen vlogen met succes uit en bleven tot zeker 4 september in de buurt rondhangen waarbij ze 's avonds nog kwamen slapen op het nest. In 2019 was er waarschijnlijk al een broedpoging in een ander deel van dit reservaat, maar zonder succes. Mogelijk betrof dit hetzelfde koppel.

Samen met de Vlaamse Landmaatschappij (VLM), de gemeente Berlare, het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) en de Provincie Oost-Vlaanderen blijft vzw Durme o.a. via het natuurinrichtingsproject Berlare Broek - Donkmeer en een gericht aankoopbeleid in en rond het Donkmeer zich inzetten voor het natuurherstel van deze unieke oude Scheldemeander. De grootschalige natuurinrichtings-

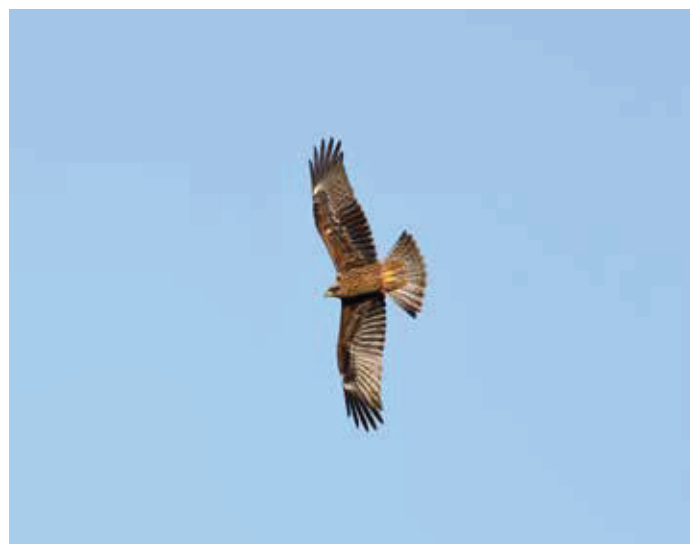

› Twee spelende uitgevlogen jongen Zwarte Wouw *Milvus migrans*. 18/08/2020. Berlare (O) (Foto: Joris Everaert).

werken die in 2020 werden uitgevoerd aan en rond het Donkmeer leken geen enkel negatief effect te hebben op de broedende Zwarte Wouwen. Door de aanleg van grote oppervlakten ondiepe oevers en moerassituaties ontstaat er nu bovendien een meer optimaal leefgebied voor vissen en watervogels wat op zich een ideaal jachtgebied is voor de Zwarte Wouw.

Broedgeval in de bossen van Hamme in 2020

In 2020 waren er ook verschillende waarnemingen van Zwarte Wouw in de omgeving van de Schelde en Durme ten oosten van Berlare. Aanvankelijk werd gedacht dat deze betrekking hadden op de broedvogels van Berlare. Maar dankzij de waarnemingen van heel wat ornithologen bleek het om andere vogels te gaan. Ter hoogte van het natuurreservaat Scheldevallei Moerzeke-Kastel van Natuurpunt en de Grote Wal natuurinrichting in kader van het Sigmaphan in Hamme (O), kon op basis van voedselvluichten begin augustus de nestlocatie vrij nauwkeurig bepaald worden. Er werd in die eerste dagen van augustus nog getracht om het nest te vinden, maar toen werd daar al ten minste een rondvliegend jong waargenomen. Het is onzeker of er meerdere jongen waren. De oudervogels gingen vaak jagen aan de andere kant van de Schelde in de Vlassenbroekse polder in Dendermonde (O). Regelmatig haalden ze daar vis uit een brede beek. Dit is ook een Sigmagebied in ontwikke-

› Eén van de twee uitgevlogen jongen Zwarte Wouw *Milvus migrans*. 21/08/2020. Berlare (O) (Foto: Joris Everaert).

► Tabel 1. Detailgegevens van het broedvoorkomen van Zwarte Wouw *Milvus migrans* in Vlaanderen (1976-2020).

Table 1. Detailed breeding records of Black Kite *Milvus migrans* in Flanders (1976-2020).

jaar	gemeente	gebied/regio	prov.	aantal	status	succes
1976	Moerbeke-Waas	Moervaartvallei	OVL	1	geslaagd	ja
1977	Wachtebeke	Moervaartvallei	OVL	1	mislukt	neen
1978	Bachte Maria Leerne	Leievallei	OVL	1	mislukt	neen
1979	Bornem	Scheldevallei	ANT	1	verstoord, mislukt	neen
1980	Bazel	Scheldevallei	OVL	1	geslaagd, 1 juv.	ja
1981	Bazel	Scheldevallei	OVL	1	broedpoging	neen
1983	Bornem	Scheldevallei	ANT	1	broedpoging	neen
1985	Bachte Maria Leerne	Leievallei	OVL	1	broedpoging	neen
1986	Bachte Maria Leerne	Leievallei	OVL	1	broedpoging	neen
1990	Woumen	Blankaartgebied	WVL	1	mogelijk geslaagd	onzeker
1990	Zillebeke	Zillebeke	WVL	1	geslaagd, 2 juv.	ja
1991	Woumen-Diksmuide	Ijzervallei	WVL	1	zeker broedgeval	ja
1995	Bornem	Scheldevallei	ANT	1	geen broedbewijs	onzeker
1995	Mol	Mol	ANT	1	zeker broedgeval	neen
1996	Brugge	bossen zuidrand	WVL	1	geslaagd	ja
1996	Knokke	Zwinstreek	WVL	1	mislukt	neen
2000	Knokke	Zwinbosjes	WVL	1	zeker broedgeval	onzeker
2001	Dilsen-Stokkem	Koeweide	LIM	1	baltsende vogels	neen
2001	Hamont-Achel	Buitenheide	LIM	1	baltsende vogels	neen
2001	Kluisbergen	Kluisbos	OVL	1	baltsende vogels	neen
2001	Neerharen/Lanaken	Hochter Bampd	LIM	1	mislukt (verstoord)	neen
2003	Verrebroek	Scheldevallei	OVL	1	nestbouw en paring	neen
2004	Verrebroek	Scheldevallei	OVL	1	paar aanwezig	neen
2004	Wortel	Markevallei	ANT	1	geen broedbewijs	neen
2005	Bornem	Scheldevallei	ANT	1	geslaagd, 1 juv.	ja
2006	Kessenich	Koningssteen	LIM	1	geen broedbewijs	neen
2006	Verrebroek	Scheldevallei	OVL	1	nestbouw en balts	neen
2007	Verrebroek	Scheldevallei	OVL	1	nestbouw en balts	neen
2008	Verrebroek	Scheldevallei	OVL	1	nestbouw en balts	neen
2010	Bornem	Scheldevallei	ANT	1	geslaagd, 2 juv.	ja
2012	Limburg	Limburg	LIM	1	nestbouw	onzeker
2016	Genk	De Maten	LIM	1	territorium, mislukt	neen
2016	Meeuwen-Gruitrode	Militair Domein	LIM	1	territorium	neen
2019	Voeren	Voerstreek	LIM	1	koppel aanwezig	onzeker
2019	Berlare	Berlare	OVL	1	mogelijk nest	neen
2019	Moerbeke-Waas	Moervaartvallei	OVL	1	geslaagd, 2 juv.	ja
2020	Berlare	Donkmeer	OVL	1	geslaagd, 2 juv.	ja
2020	Hamme	Bossen	OVL	1	geslaagd, min. 1 juv	ja

ling. De twee enige bekende geslaagde broedgevallen in de provincie Antwerpen waren bovendien ook in de buurt (Bornem in 2005

en 2010, zie ook verder). Het is duidelijk dat de bosrijke gebieden langs Schelde, Durme en Moervaart een gegeerde regio zijn voor de Zwarte Wouw.

Ecologie en verspreiding

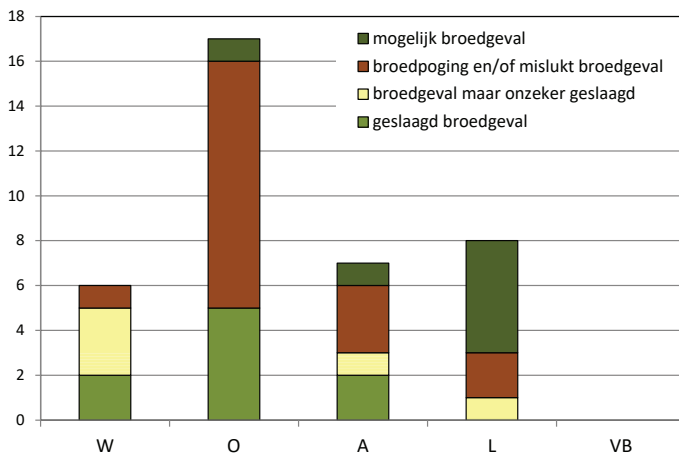
De Zwarte Wouw broedt meestal in bebost laagland (beneden 1.000 m) nabij meren, rivieren en moerassen. Aan de nestlocatie kan het schel, vibrerend meeuwachtig geluid gehoord worden. De soort is vooral een aaseter die bijvoorbeeld maai- en verkeersslachtoffers opspoot en dode of stervende vissen uit het water haalt, maar hij jaagt ook op grote insecten, amfibieën, reptielen, vogels en zoogdieren. Ze nestelen graag in de nabijheid van kolonies Blauwe Reiger *Ardea cinerea*, Aalscholver *Phalacrocorax carbo* en Kokmeeuw *Chroicocephalus ridibundus*. Onder de kolonienesten profiteren ze van voedselresten en eventuele dode jongen (Bijlsma 1993).

De Zwarte Wouw heeft een groot verspreidingsgebied met verschillende ondersoorten. Het is een warmteminnende soort die vooral kan gevonden worden in Zuid- en Oost-Europa, en verwante taxa zijn ook algemeen in grote delen van Afrika, Azië en Australië. In veel tropische steden kunnen grote aantallen worden aangetroffen, o.a. op vuilnisbelten. Europese broedvogels verlaten de broedgebieden al vrij vroeg (augustus) om naar tropisch Afrika te trekken. Hoewel het wereldwijd een van de meest voorkomende roofvogelsoorten betreft, is de populatie gedaald omwille van vergiftiging, jacht, watervervuiling, overmatig gebruik van pesticiden, verstedelijking en wijzigingen in de landbouw. In Europa werd de populatie in 2015 geschat op ruwweg 81.000 tot 109.000 broedkoppels (BirdLife International 2020).

Op basis van de beschikbare kennis kunnen we de Zwarte Wouw in Vlaanderen als een niet-jaarlijkse broedvogel beschouwen, hoewel er uiteraard broedgevallen onopgemerkt kunnen gebleven zijn. De soort is alleszins zeldzamer dan de Rode Wouw. Een overzicht van het broedvoorkomen tot 2006 werd beschreven in Coeckelbergh et

► Adult vrouwtje (links onder) en twee uitgevlogen jongen Zwarte Wouw *Milvus migrans*. 21/08/2020. Berlare (O) (Foto: Joris Everaert).

Figuur 1. Broedvoorkomen van de Zwarte Wouw *Milvus migrans* in Vlaanderen (1976-2020) per provincie.

Figure 1. Breeding records of Black Kite *Milvus migrans* in Flanders (1976-2020) per province.

al. (2007). In het hier voorliggend artikel is daarop verder gewerkt. Het eerste gekende geslaagde broedgeval was dus in 1976 in Moerbeke. Sindsdien zijn in totaal 38 gevallen bekend van mogelijke en zekere broedgevallen (Figuur 1, Tabel 1). In die periode van 44 jaar is er in heel Vlaanderen echter maar zekerheid van 10 geslaagde broedgevallen met jongen. Oost-Vlaanderen staat hierbij op kop met vijf gevallen: Moerbeke in 1976 en 2019, Bazel in 1980, Berlare en Hamme in 2020. In West-Vlaanderen waren er drie gevallen (Zillebeke in 1990, Woumen in 1991, Brugge in 1996) en in Antwerpen ook twee (Bornem in 2005 en 2010). In Oost-Vlaanderen was tijdens de laatste 20 jaar in verschillende jaren een koppel aanwezig in de rand van de Waaslandhaven, met nestbouw en baltsgedrag maar zonder aanwijzing van een geslaagd broedgeval. In Limburg zijn nog geen geslaagde broedgevallen vastgesteld maar in de laatste jaren werden o.a. in Dilsen-Stokkem en de Voerstreek mogelijke broedgevallen opgetekend (Vermeersch et al. 2020).

De soort is inmiddels een vaste maar nog uiterst zeldzame broedvogel in Nederland, met tijdens de vogelatlas-periode (2013-2015) 2-4 broedparen. Ook in 2018 waren er zeker 2 paren aanwezig. Met een uitbreidende Duitse broedpopulatie van 6000-9000 paren lijkt het toekomstperspectief voor de Lage Landen alleszins gunstig (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018; Boele et al. 2019, 2020).

Samenvatting - Summary - Résumé

In 2019 en 2020 werden in de ruime Waasland regio in Oost-Vlaanderen enkele geslaagde broedgevallen van de Zwarte Wouw *Milvus migrans* vastgesteld. Het eerste gekende geslaagde broedgeval in Vlaanderen was in 1976. Sindsdien zijn in totaal 38 gevallen bekend van mogelijke en zekere broedgevallen. In die periode van 44 jaar is er in heel Vlaanderen echter maar zekerheid van 10 geslaagde broedgevallen met jongen. Oost-Vlaanderen staat hierbij op kop met vijf gevallen.

Successful breeding records of Black Kite in 2019-2020. Oost-Vlaanderen at the top.

In 2019 and 2020 some successful breeding records of Black Kite *Milvus migrans* were observed in the Waasland region in Oost-Vlaanderen. The first known successful breeding record in Flanders was in 1976. Since

Dankwoord

Geert Braem zorgde in 2019 voor een belangrijke tip om het nest in Moerbeke te kunnen vinden. Samen met Paul Vervaeke hielp hij ook nadien om dit nest discreet vanaf een veilige afstand op te volgen. Michaël Crapoen kon in 2019 de locatie van de waarschijnlijke broedpoging, en in 2020 ook het nest vinden langs het Donkmeer in Berlare. Uiteraard wil ik ook alle ornithologen bedanken die in Vlaanderen waarnemingen en inventarisaties hebben verricht van (potentiële) broedvogels. Verder wil ik ook de kernredactie van *Natuur.oriolus* bedanken voor het nazicht van een eerste versie van dit artikel.

Joris Everaert, joris.everaert@telenet.be

Referenties

- Bijlsma RG. 1993. *Ecologische atlas van de Nederlandse roofvogels*. Schuyt & Co, Haarlem.
- Bijlsma RG. 1997. *Handleiding veldonderzoek Roofvogels*. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- BirdLife International 2020. *Species factsheet: Milvus migrans*. Downloaded from <http://www.birdlife.org> on 07/12/2020.
- Boele A, van Bruggen J, Hustings F, Koffijberg K, Vergeer JW & Van der Meij T. 2019. *Broedvogels in Nederland in 2017*. Sovon-rapport 2019/04. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Boele A, van Bruggen J, Hustings F, van Kleunen A, Koffijberg K, Vergeer JW & van der Meij T. 2020. *Broedvogels in Nederland in 2018*. Sovon-rapport 2020/07. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Coeckelbergh C, Gabriëls J, Mees H & Reyniers J. 2007. Broedvoorkomen van de Zwarte Wouw *Milvus migrans* in Vlaanderen. *Natuur.oriolus* 73(3): 45-48.
- Everaert J. 2018. Rode Wouw broedt in Oost-Vlaanderen. Eerste geslaagd broedgeval in meer dan 50 jaar. *Natuur.oriolus* 84(1): 24-26.
- Everaert J. 2019. Het Waasland scoort opnieuw met Zwarte Wouw. Eerste geslaagd broedgeval in 39 jaar voor Oost-Vlaanderen. *Durme- en Scheldeland* 22(4): 4-5.
- Everaert J & Crapoen M. 2020. Zwarte wouw en vzw Durme: perfecte match? Geslaagd broedgeval in Reservaatzone Donkmeer. *Durme- en Scheldeland* 23(4): 6-7.
- Hustings MFH, Kwak RGM, Opdam PFM & Reijnen MJSM. 1989. *Natuurbeheer in Nederland. Deel 3: Vogelinventarisatie. Achtergronden, richtlijnen en verslaglegging*. Pudoc Wageningen, Zeist.
- Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. *Vogelatlas van Nederland. Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering*. Kosmos uitgevers Utrecht/Antwerpen.
- Vermeersch G, Devos K, Driessens G, Everaert J, Feys S, Herremans M, Onkelinx T, Stienen EWM & T'Jollyn F. 2020. *Broedvogels in Vlaanderen 2013-2018. Recente status en trends van in Vlaanderen broedende vogelsoorten*. Mededelingen van het Instituut voor Natuur en Bosonderzoek 2020 (1), Brussel.

then, a total of 38 records of possible and certain breeding are known. However, in that period of 44 years there is only certainty of 9 successful breeding records with young in the whole of Flanders. The province of Oost-Vlaanderen is in the lead with five records.

Cas de reproduction réussis de Milan noir en 2019 et 2020. La Flandre orientale solitaire au sommet!

En 2019 et 2020, quelques cas de reproduction réussis du Milan noir *Milvus migrans* ont été constatés dans la vaste région du Waasland en Flandre orientale. Le premier cas de reproduction réussi connu en Flandre remonte à 1976. Depuis lors, on a connu un total de 38 cas de reproduction possibles et certains. Au cours de cette période de 44 ans, il n'y a cependant de certitude que pour 10 cas de reproduction réussie, avec des jeunes, en Flandre. La Flandre orientale est en première ligne avec cinq cas.